

Niels Kærgård

Partiernes krise og den økonomiske styring

Vælgernes stabilitet fra valg til valg og partiernes medlemstilslutning undersøges. Det sandsynliggøres, at der er systematiske, langsigtede tendenser, der startede omkring 2. verdenskrig, til øget ustabilitet i vælgerkorpset og til stærkt faldende medlemstilslutning for de politiske partier. Der argumenteres for, at dette gør løsningen af blandt andet økonomiske strukturproblemer, der kræver en langsigtet politik med bred opbakning, vanskeligere.

Indledning

Der er ved flere lejligheder argumenteret for, at det politiske system har undergået en række forandringer, der giver problemer i forbindelse med den langsigtede politiske styring for eksempel af de økonomiske forhold. Det, der specielt skal tages op, er ændringen fra partier med en stabil medlems- og vælgerskare til partier med meget løse og ustabile relationer til vælgerne. Dette skal belyses i to trin, først vælgernes manglende trofasthed ved valgene og dernæst partiorganisationernes svigtende medlemstilslutning. Det søges dokumenteret, at begge dele er en følge af langtidstendenser, der har stået på i adskillige årtier, og således ikke kan henføres til specielle begivenheder som for eksempel 1973-valget. Der skal argumenteres for, at disse ændringer i det politiske system har alvorlige konsekvenser for styringen af det danske samfund og derfor må anses for en af hovedårsagerne til vore økonomiske vanskeligheder.

Vælgernes ustabilitet

Der har den sidste snes år været foretaget en grundig analyse og kortlægning af vælgernes adfærd. Denne litteratur skal ikke diskuteres systematisk her, idet blot nogle få grundlæggende forhold skal fremhæves.

Det første, der skal påpeges, er partiernes mindre sikre forankring i bestemte socialgrupper, som blandt andet påpeget af Worre (1983). Den grundlæggende struktur ses af tabel 1. Dette har fået forfattere til at tale om, at »partierne i dag

Tabel 1. Partier og socialgruppe

	Socialdemokratiets andel af arbejderstemmer	Venstres andel af landmandsstemmer
1957	82	80
1971	58	67
1973	45	45
1975	43	68
1977	57	53
1979	56	53
1981	50	58

Kilde: Worre (1983)

Niels Kærgård

Partiernes krise og den økonomiske styring

Vælgernes stabilitet fra valg til valg og partiernes medlemstilslutning undersøges. Det sandsynliggøres, at der er systematiske, langsigtede tendenser, der startede omkring 2. verdenskrig, til øget ustabilitet i vælgerkorpset og til stærkt faldende medlemstilslutning for de politiske partier. Der argumenteres for, at dette gør løsningen af blandt andet økonomiske strukturproblemer, der kræver en langsigtet politik med bred opbakning, vanskeligere.

Indledning

Der er ved flere lejligheder argumenteret for, at det politiske system har undergået en række forandringer, der giver problemer i forbindelse med den langsigtede politiske styring for eksempel af de økonomiske forhold. Det, der specielt skal tages op, er ændringen fra partier med en stabil medlems- og vælgerskare til partier med meget løse og ustabile relationer til vælgerne. Dette skal belyses i to trin, først vælgernes manglende trofasthed ved valgene og dernæst partiorganisationernes svigtende medlemstilslutning. Det søges dokumenteret, at begge dele er en følge af langtidstendenser, der har stået på i adskillige årtier, og således ikke kan henføres til specielle begivenheder som for eksempel 1973-valget. Der skal argumenteres for, at disse ændringer i det politiske system har alvorlige konsekvenser for styringen af det danske samfund og derfor må anses for en af hovedårsagerne til vore økonomiske vanskeligheder.

Vælgernes ustabilitet

Der har den sidste snes år været foretaget en grundig analyse og kortlægning af vælgernes adfærd. Denne litteratur skal ikke diskuteres systematisk her, idet blot nogle få grundlæggende forhold skal fremhæves.

Det første, der skal påpeges, er partiernes mindre sikre forankring i bestemte socialgrupper, som blandt andet påpeget af Worre (1983). Den grundlæggende struktur ses af tabel 1. Dette har fået forfattere til at tale om, at »partierne i dag

Tabel 1. Partier og socialgruppe

	Socialdemokratiets andel af arbejderstemmer	Venstres andel af landmandsstemmer
1957	82	80
1971	58	67
1973	45	45
1975	43	68
1977	57	53
1979	56	53
1981	50	58

Kilde: Worre (1983)

har et socialt mere sammensat vælgerkorps end tidligere, men samtidigt et mere ustabilt vælgerkorps, som må overbevises påny ved hvert valg« (Worre, 1983: 273) eller at »tidligere tiders tætte bånd mellem en bestemt social klasse og et bestemt politisk parti blev udsat for et alvorligt pres« (Andersen, 1981: 94).¹

Et grundlæggende træk for 1970'ernes og 1980'ernes vælgeranalyser er også, at en relativt stor andel af vælgerne skifter mellem partierne eller mellem et parti og sofavælgerstatus (Worre, 1987 finder således kun ca. 60 pct. af de stemmeberettigede, der i gennemsnit stemmer på samme parti fra et valg til det næste). Tilsvarende findes en relativt sen beslutningstagen. Blandt de vælgere, der skiftede parti, besluttede ca. halvdelen sig først under valgkampen.

Den type af analyser hører altså den sidste snes år til, og for ældre perioder er man nødt til at basere sig på de ved valgene observerede nettovandringer. I fig. 1 er bevægelserne fra valg til valg for folketingsvalgene siden 1920 vist. Figuren angiver summen af samtlige partiers ændringer i pct. af det samlede antal stemmer. For hvert parti tages altså ændringen siden sidste valg i andel af stemmerne, og alle disse procenter summeres. Det tal, der kommer ud heraf, er da det dobbelte af den procent, der netto har skiftet parti, da en ændring tælles med både hos det parti, der mister, og det, der modtager vælgerne. Bruttovandringer, der ophæver hinanden, er ifølge sagens natur ikke med.

Der er nogle tydelige ekstreme perioder. Valgene i 1945 og 1947 er præget af de unormale forhold betinget af krigen, og valgene midt i 1970'erne er præget af

Fig. 1. Ændring i partifordeling ved folketingsvalgene

Note: Kurven er summen af samtlige ændringer i den procentvise partifordeling. Beregningerne er gennemgået i Kærgård (1988).

jordskredsvalget i 1973, hvor Fremskridtspartiet og Centrum-Demokraterne vandt en uhørt tilslutning. Men valgene i 1975 og 1977, hvor man så Hartlings Venstres storhed og fald, havde udsving af samme størrelse som valget i 1945. Selv om man ser bort fra disse ekstreme valg, er tendensen fra 1920 til i dag imidlertid tydelig – der er en systematisk tendens til stigende usikkerhed.

Udsvingene er nu store nok til, at selv komfortable flertal kan vise sig ikke at overleve mere end én valgperiode (man husker VKR-regeringens fald fra 98 til 88 mandater i 1971). Samtidig er der næppe længere kredse, der kan regnes for sikre både på grund af den øgede ustabilitet i vælgerkorpset, på grund af ændringer i valgloven med mere lige store kredse og på grund af ændringer i opstillingspraksis (med flere sideordnede opstillinger). De sikre kredses skæbne er diskuteret indgående i Johansen og Kristensen (1979). Der er næppe tvivl om, at den samlede effekt af alle disse tendenser er stærkt øgede krav både til politiske partier og til de enkelte politikere om at markere sig på kort sigt.

Partiorganisationerne

En anden hovedtrend i den politiske udvikling i Danmark er partiorganisationernes svækkede stilling i befolkningen. Det gamle system, hvor vælgeren var medlem af et parti, og kom til dets arrangementer, fandt sin kone ved partiets ungdomsorganisations fester, og senere gik til juletræ med kone og børn i forsamlingshuset, er fjern fortid. Det samme gælder situationen, hvor det var den lokale partiavis, der var hovedinformationskilden. Nu er TV dominerende, og Ekstra-bladet og BT's samlede oplag steg fra 1963 til 1973 fra 230.000 til 470.000 (måske ikke nogen uvigtig forudsætning for 1973-valget).

Tabel 2. Organisationsprocent i Socialdemokratiet

År	Org.pct.	År	Org.pct.
1927	29,2	1957	29,1
1930	28,7	1960	24,8
1934	25,3	1963	25,4
1938	27,3	1966	22,5
1944	25,9	1971	17,2
1945	36,1	1975	13,1
1948	35,5	1977	10,9
1950	34,9	1980	10,0
1953	33,9	1984	8,8
1954	31,6		

Kilde: 1927-63, Meyer (1965), 1966 og 1975-1984 er beregnet ud fra medlemstal fra Svensson og Tøgeby (1986) og stemmetal fra Statistisk Årbog. 1971 tilsvarende ud fra medlemstal fra Pedersen (1987). Ved beregningen af 1980 er stemmetal fra 1979-valget anvendt.

Denne udvikling kan måske tydeligst illustreres ved at se på organisationsprocenten for Socialdemokratiet (dvs. den procent medlemmerne udgør af vælgerne), jf. tabel 2. Med lidt god vilje ser man en stigende tendens frem til 1945. Det er perioden, hvor partierne bliver fasttømrede og opbyggede.² I perioden 1945-55 kulminerer tallene så med værdier omkring 35 pct.

Kan der være diskussion om tendensen før 2. verdenskrig, er der det i hvert fald ikke i efterkrigstiden. Her er tale om et næsten monotont fald fra de 36,1 pct. i 1945 til 8,8 pct. i 1984. Bortset fra en stigning på 0,6 pct. i 1963 er der fald fra periode til periode hele serien igennem, hvilket er ganske bemærkelsesværdigt, da denne procent normalt må antages at svinge ret kraftigt, fordi medlemstallet ikke er så flukturerende en størrelse som stemmetallet.

At denne tendens ikke kun findes for Socialdemokratiet ses tydeligt i tabel 3, hvor tal fra efterkrigen for de fire gamle partier er vist. Der er trods en stigende vælgerbefolkning en markant nedgang i alle partiers medlemstal. Alle er nede på omkring halvdelen af tallene fra 1953.

Tabel 3. De gamle partiers medlemstal

	Socialdemo- kratiet	Det radikale Venstre	Det kon- servative Folkeparti	Venstre	Til- sammen
1953	288.000	36.000	89.000	187.000	600.000
1961	253.000	35.000	114.000	189.000	591.000
1966	240.000	30.000	142.000	168.000	580.000
1971	185.000	25.000	110.000	129.000	449.000
1977	123.000	19.000	47.000	105.000	294.000
1981	106.000	13.000	45.000	95.000	259.000
1984	107.000	10.000	52.000	90.000	259.000

Note: Tallene er hentet fra Svensson og Tøgeby (1986) og fra Pedersen (1987). For de år, hvor begge kilder har tal, er der visse uoverensstemmelser; den eneste betydningsfulde er Det radikale Venstre i 1977, hvor Svensson og Tøgeby anfører 10.000, hvilket forekommer utroværdigt lavt.

Nu kunne man tro, at disse tal blot er et udtryk for de gamle partiers svækkede stilling. Vælgerne og medlemmerne er gået til nye partier som SF og Fremskridtspartiet. Dette er jo i hvert fald for vælgerne vedkommende rigtigt. Men det gælder ikke medlemmerne. Det gælder næsten uden undtagelse, at de »nye« partier har meget lave organisationsprocenter, selv SF, der i 1984 havde en vælgerertilslutning på omkring 12 pct. af stemmerne og var på vej frem, ligger jf. tabel 4 med et medlemstal nede omkring 7.000 medlemmer. Fremskridtspartiet synes at klare sig ganske godt på organisationsprocenten, hvilket dog skal ses i lyset af,

Tabel 4. Medlemstallet for partierne i 1984

Parti	Medlemstal i 1984	Pct. af vælgerne der er organiserede
Socialdemokratiet	107.000	10,1
Det radikale Venstre	10.000	5,4
Det konservative Folkeparti	52.000	6,6
Socialistisk Folkeparti	7.000	1,8
Centrum-Demokraterne	2.000	1,3
Kristeligt Folkeparti	11.000	12,0
Venstre	90.000	22,2
Venstresocialisterne	2.000	2,2
Fremskridtspartiet	9.000	7,5

Kilde: Medlemstallet er fra Svensson og Tøgeby (1986) og stemmetallene fra Statistisk Årbog.

at dette partis stemmetal ved valget i 1984 var ekstremt; partiet tabte ved den lejlighed 57 pct. af de stemmer, det havde ved 1981-valget. Fremskridtspartiets pæne resultat er således alene et resultat af, at medlemstallet er mindre flukturende end stemmetallet.

Det eneste nye parti, der reelt klarer sig godt, er således Kristeligt Folkeparti, hvis organisationsprocent til gengæld også kun overgås af Venstres – og her er der tale om et reelt tal, idet partiets vælgertilslutning er meget stabil, svingende mellem 2,3 og 2,7 pct. af stemmerne. Dette må være et tegn på, at dette at have et fast forhold til sit parti symboliseret ved medlemsskab, er en af de gamle dyder, der stadig er i højsædet i Vestjylland, hvor Kristeligt Folkeparti (og Venstre) står stærkt, mens det samme ikke er tilfældet i de store byer, hvor SF har hovedparten af sine tilhængere. Også dette må således – som tabel 2 og 3 – anses for at være en indikation af, at tendensen går i retning af en løsere tilknytning til partierne.

De politiske partier og andre foreninger

Den moderne byvælger (og det er trods alt her befolkningskoncentrationen ligger) melder sig ikke ind i et politisk parti – er han politisk interesseret, melder han sig langt snarere ind i en forening med mere partiel politisk sigte, som for eksempel en miljøorganisation. Danmarks Naturfredningsforening og Greenpeaces medlemsskare har for eksempel været kraftigt voksende i samme periode, som partiernes medlemstal har været tilsvarende faldende. Bie m.fl. (1985) viser således, at partiernes samlede medlemstal er faldet fra 350.000 i 1977 til 260.000 i 1985, mens Danmarks Naturfredningsforening og Greenpeaces medlemstal i samme periode er steget fra ca. 60.000 til 260.000, og dermed har nået partiernes medlemstal.

Skal de politiske partier sammenlignes med andre organisationer, er det måske mest naturligt at sammenligne med folkekirken. Det er også en institution, der af mange anses for at være i krise. »Tomme kirker«, »en skal uden aktive medlemmer« osv., siger man. I tabel 5 er de to institutioner sammenlignet. Tallene er for 1973-75, idet der er meget lidt statistik vedrørende aktiviteten i de politiske partier, og det tynde materiale, tabellen er hængt op på, er Eggert Petersens analyse af Socialdemokratiet i Herlev for denne periode. Grundstrukturen i tallene har imidlertid næppe ændret sig siden, både partierne og folkekirken har haft vige tilslutning.

Den tydeligste forskel er medlemstallet, hvor partierne kun har knap en tiendedel af folkekirkens medlemmer. Nu vil nogen sige, at man automatisk bliver medlem af folkekirken, og det kunne være en årsag. Dertil er dels at sige, at på et

Tabel 5. De politiske partier og folkekirken

	Medlemmer	Møde-/stemmepct. ved generalforsaml./menighedsrådsvalg	Deltagelse i medlemsmøder/gudstjenester. Pct.
Politiske partier	363.000 ¹⁾	17,0 ³⁾	3 ³⁾
Folkekirken	3.406.078 ²⁾	15,4 ²⁾	2 ⁴⁾

Kilder: 1) Svensson og Togeby (1986). Tallet er for 1975.

2) Statistisk Årbog (stemmeberettigede til menighedsrådsvalget 1973 og stemmeprocenten i kredse med afstemning ved dette valg).

3) Eggert Petersen (1977) tallene er for Socialdemokratiet i Herlev.

4) Raun Iversen (1986).

spørgsmål om, hvorvidt man ville melde sig ind, hvis det var nødvendigt at melde sig ind i folkekirken, svarer 72 pct. ja, 18 pct. nej og 10 pct. ved ikke (Kühl m.fl., 1966: 63), og 72 pct. af 3,4 mill. er stadig betragteligt mere end de 363.000, partierne kan opvise. Dels er kontingentet væsentligt lavere i partierne end i folkekirken (kirkeskatten er omkring 0,8 pct. af den skattepligtige indkomst i gennemsnit, mens Eggert Petersens vælgerforeningsmedlemmer i gennemsnit betalte knap 50 kr. pr. år).

Ved menighedsrådsvalget i 1973 var stemmeprocenten 15,4 pct., Eggert Petersen har en mødeprocent til den ordinære generalforsamling på 17 pct. Begge tal overvurderer givetvis aktiviteten. Stemmeprocenten til menighedsrådsvalget er for de kredse, hvor der er afstemning, og Eggert Petersen har endnu en generalforsamling, hvor mødeprocenten var 7 pct., og endelig er selve det at tage initiativ til en sociologisk undersøgelse af aktiviteten nok et tegn på, at aktivitetsniveauet i Socialdemokratiet i Herlev er højere end i flertallet af vælgerforeninger.

De ordinære medlemsmøder og gudstjenester samler 2-3 pct. af medlemmerne. Også her kunne man komme med en række modifikationer, men de rækker næppe ved hovedindtrykket. Mødeaktiviteten er størst i folkekirken med en ugentlig gudstjeneste mod et månedligt møde i vælgerforeningen. Begge organisationer har regelmæssig berøring med væsentlig flere mennesker. Folkekirken har ugentlig kontakt med omkring dobbelt så mange ved kirkelige højtideligheder (dåb, bryllup, begravelser mv.) som ved gudstjenester, og Eggert Petersens vælgerforening har næsten ugentligt bankospil med overvældende tilslutning.

Sammenfattende er det nok rimeligt at sige, at de dominerende støtter i det danske samfund som de politiske partier og folkekirken er, begge har problemer med faldende tilslutning. Mødeprocenten blandt medlemmerne synes at være nogenlunde ens i de to organisationer, men medlemstallet er omkring ti gange større for folkekirken end for de politiske partier. Så skal man tale om krise, er partiernes situation langt alvorligere end folkekirkens.

Partiernes medlemstal er drastisk faldende i efterkrigstiden, og den del af vælgere, der er organiseret, er nu nede på encifrede procenttal for næsten alle partier. Ydermere er det kun en beskedent del af medlemmerne, der er aktive ved generalforsamling og medlemsmøder. Man kan så spørge, hvad det er for vælgere, der er aktive? Højest sandsynligt er det dem, der tydeligst opfatter partiets synspunkter som rigtige og andre partiers synspunkter som fejlagtige. Man kunne tale om de mest fundamentalistiske af partiernes vælgere. Medlemsorganisationerne vil således i betydelig grad komme til at repræsentere en meget rettroende partilinje. Dette ses ofte på udtalelser fra de forskellige partiers landsmøder og partiorganisationer. Her understreges ofte vigtigheden af at »markere partiets mærkesager«, at »manifestere en klarere partilinje i folketingsarbejdet« og så videre. Der er mangfoldige eksempler på, at partier til venstre for midten har landsorganisationer, der ligger til venstre for folketingsgrupperne, og partier til højre for midten har organisationer, der ligger til højre for folketingsgrupperne. Partiorganisationerne bliver således i betydelig grad en hindring for utraditionelle kompromiser og samarbejde hen over midten.

Det kan desuden diskuteres, om vælgerforeningerne med det faldne medlems-tal er egnede til at udføre de centrale opgaver ved for eksempel kandidatopstilling, som de er tillagt i det danske system. Er det rimeligt, at man overlader kandidatopstillingen (og i betydelig grad også udformningen af den politiske linje) for et eksisterende parti til nogle få tusinde medlemmer, hvoraf kun en lille del er aktive, mens man stadig skærper kravene for oprettelse af nye partier. Det kan blive betydelig lettere at erobre et mindre, gammelt parti end at oprette et nyt.³

Styringsmæssige konsekvenser

Den her skildrede udvikling har klare uheldige styringsmæssige konsekvenser for det danske samfund. I en række situationer er der problemer, som ikke lader sig løse i løbet af én valgperiode, og som det desuden er vanskeligt at gennemføre uden bred politisk tilslutning. Sådanne problemer er det danske system med mindretalsregeringer (Trekantsregeringen 1957-60 og VKR-regeringen 1968-71 er vore eneste flertalsregeringer siden krigen) absolut uegnet til at løse uden brede kompromiser; og et partisystem, hvor partiorganisationens ryggrad er relativt få, meget ortodokse medlemmer, og hvor alle partier og enkeltpolitikere er nødt til at markere sig over for vælgerne i hver eneste valgperiode, gør sådanne brede kompromiser næsten umulige at gennemføre.

Nu kan det selvfølgelig hævdes, at dette er alt for pessimistisk. Det går jo egentlig forbløffende godt. Danmark har gennemlevet en række revolutionerende sociale omvæltninger (overgangen fra landbosamfund til moderne servicesamfund, nedlæggelse af i hundredtusindvis af små landbrug og butikker, kvindernes overgang til udearbejde osv.) uden de store konflikter. Der har næsten ingen tegn været på krise i systemet.

Krav om mere omfattende politiske ændringer som for eksempel grundlovsændringer eller mere betydningsfulde omvæltninger i samfundet er næsten ikke eksisterende. Er det ikke tegn på, at det går meget godt?

Det er det selvfølgelig i en vis forstand, men sådan som systemet virker, er det netop karakteriseret ved ikke at gå i lag med større langsigtede problemer, men hele tiden prøve at overleve på kort sigt. Og vælgernes reaktion viser sig ikke i en-gageret oprør. De kigger på det hele i fjernsynet og betragter det lidt som et melodigrandprix, hvor man bare kan vælge en anden melodi, hvis man ikke kan lide den, der spilles i øjeblikket. Tendensen til frustration er kun oplagt i situationer, som i begyndelsen af 1970'erne, hvor man føler at have prøvet det hele efter et arbejderflertal i 1966-68 og det borgerlige alternativ fra 1968-71. Der var ikke noget uprøvet alternativ tilbage (lignende tendenser er vel nok fremtrædende i øjeblikket, hvor mange føler, at de prøvede Socialdemokratiets ledelse frem til 1982 og siden lidt efter lidt har mistet begejstringen for alternativet).

De betænkelige tendenser i det danske system er imidlertid ikke begrundet i kriseforestillinger af den slags, der giver sig mere dramatiske udslag som strejker og uro. Farerne er, at reelle langsigtede problemer får lov at ligge og vokser sig ustyrbare, uden at den politiske ledelse har mulighed for at gøre noget effektivt derved.

Man kan nævne udlandsgælden, som ganske jævnt er vokset til en størrelse, der gør problemet mere og mere ustyrbart. Det er blandt andet et symptom på, at

indkomspolitikken aldrig har kunnet gennemføres med tilstrækkelig styrke, se således Estrup (1982) og en række indlæg i Det økonomiske Råds jubilæumsskrift (Økonomisk Råd, 1987).

Andre ville nævne den offentlige sektor som et område, der i betydelig grad har været ude af politisk kontrol, selv om vekslende regeringer med skiftende partifarver alle har understreget behovet for i hvert fald en afmatning af væksten, se for eksempel Dich (1973) og Kristensen (1987). Arbejdsløsheden har også siden 1974 fået lov at bide sig fast, uden at der rigtigt er nogen udsigt til, at der kan gøres noget afgørende for at forbedre situationen. Man kunne også nævne boligproblemerne, hvor der netop igen er påvist betydelige skævheder og ubalancer – se Andersen, Ølgaard og Matthiessen (1988) – som har eksisteret siden krigen, uden, at nogen løsning er i sigte.

For de fleste af disse problemer gælder, at man nærmest må siges at have lært at leve med dem. Det gælder videre, at flere af dem næsten har forladt den offentlige debats søgelys. Faren er altså næppe, at de giver anledning til markante åbenlyse konflikter, langt snarere, at vi efterhånden gror mere og mere fast i inoptimale løsninger, fordi det politiske system ikke egner sig til at håndtere langsigtede strukturproblemer, hvor enhver løsning vil have en række direkte observerbare, kortsigtede omkostninger, og hvor de positive virkninger først vil vise sig på længere sigt. Faren er altså ikke social uro, men at man i alt stilhed taber sin plads iblandt de mest velstående nationer (jf. Englands udvikling i efterkrigstiden).⁴

Det er vigtigt at understrege, at de mindskede muligheder for at føre en hensigtsmæssig langsigtet økonomisk politik, intet har at gøre med irrationalitet hos vælgerne. Vælgerne er nok snarere mere vidende og bevidste end tidligere, de har blot ingen partiloyalitet og stabilitet, men vælger helt ubundet fra valg til valg det, de finder bedst.⁵

Problemet er blot, at adskillige af de her rejste problemer ikke kan løses på kort sigt, men måske kunne løses på både »højre«- og »venstre«-orienterede måder, hvis blot løsningen blev konsekvent gennemført og fastholdt. Rodfæstet trofasthed kan således være bedre end kortsigtet rationalitet.

Konklusion

Det er søgt påvist, at de danske vælgere i stigende grad svinger fra parti til parti, hvilket tvinger partier og politikerne til at profilere sig på kort sigt. Samtidig kan den politiske usikkerhed afholde egnede politiske ledere fra at gå ind i politik, hvad de måske ville have gjort, hvis de som i »gamle« dage havde fået tilbudt en »sikker« kreds.

Samtidig er medlemstallet i partierne faldet markant, så medlemmerne nu må antages at være ret urepræsentative for partierne vælgere og antagelig være blandt partiernes mest ortodokse vælgere. Dette kan dels afstikke snævre grænser for, i hvilket omfang parlamentarikerne kan indgå brede kompromiser, hvor det er nødvendigt at give køb på centrale punkter, og dels har vælgerforeningerne i det danske system centrale opgaver, blandt andet ved kandidatopstillinger, som de efterhånden har et meget beskedent grundlag for at udføre.

Disse forhold gør det meget vanskeligt at løse en række af vort samfunds centrale problemer, som betalingsbalanceproblemet, arbejdsløsheden, boligproblemerne m.fl., fordi de alle mere end noget andet kræver en fast langsigtet politik.

Det er vigtigt at understrege, at både den øgede vælgerstabilitet og partiernes medlemstilbagegang er langsigtede tendenser, der har været systematiske træk ved udviklingen siden 2. verdenskrig. Løsninger på problemerne må derfor nok tage udgangspunkt i tilpasninger af institutionerne til disse tendenser, der må antages at skyldes grundlæggende samfundsmæssige ændringer, snarere end forsøg på at ændre tendenserne, hvilket næppe er muligt.

Noter

1. Denne konklusion har dog ikke været hævet over diskussion, se Goul Andersen (1983 og 1984).
2. 1927 er valgt som startår, da Socialdemokratiet først efter 1924 kan anses for et regeringsbærende parti. Socialdemokratiets organisationsprocent er faktisk højere i visse tidligere perioder, men her kan Socialdemokratiet næppe antages at være repræsentativt for de dominerende partier. Medlemstallet for andre partier før 2. verdenskrig har ikke været til rådighed.
3. Denne betragtning er uafhængig af – og måske i strid med – de styringsmæssige overvejelser i denne artikel. En let adgang til at oprette nye partier vil næppe øge stabiliteten i systemet.
4. En alternativ forklaring på en række af problemerne er selvfølgelig, at det ikke er muligt selv med en optimal politik at finde en løsning på problemerne, enten fordi vi ikke ved nok om økonomien til at kunne gribe effektivt og relevant ind, eller fordi økonomien ikke lader sig regulere. Argumenter mod sådanne synspunkter findes for eksempel i Kærgård (1988) og Andersen (1988).
5. Som Borre (1981: 85-86) udtrykker det: »Den aftagende stabilitet og forudsigelighed, som har præget de danske vælgere i 1970'erne kunne tage sig ud som resultatet af en mangel på dybere politisk tankevirksomhed. Men vi finder i interview-dataerne tegn på en udvidet politisk bevidsthed hos vælgerne. Parallelt med udviklingen i flere andre lande synes ideologiske holdninger og standpunkter på tidens aktuelle »issues« at slå kraftigere igennem i partivalget«. Selv rent rationelle vælgere (jf. Tonsgaard, 1984) løser således ikke de her rejste problemer.

Litteratur

- Andersen, E., P. C. Matthiessen og A. Ølgaard (1988). *Boligmarkedet og boligpolitik - et debatoplæg*, København.
- Andersen, Johannes (1980). »De centralstyrede massepartier«, *Økonomi & Politik*, 54. årgang, nr. 2, pp. 152-166.
- Andersen, Johannes (1981). »De politiske partiers krise«, *Politica*, 13. årgang, nr. 2, pp. 87-102.
- Andersen, T. (1987). »Udviklingslinier i teorien om den økonomiske politik«, *Politica* 19. årgang, nr. 2, pp. 133-147.
- Andersen, T. (1988). »Opbrud i makroteorien«, *Økonomi & Politik*, 61. årgang, nr. 2, pp. 9-14.
- Bie, S., R. Geckler og V. Vestergård (1985). »Politik og erhverv fanget af den grønne bølge«, *Børsens Nyhedsmagasinet*, 11. november 1985.
- Borre, Ole (1981). »Den ustadige ligevægt - forskydninger i de danske partiers vælgerstyrke«, *Politica*, 13. årgang, nr. 2, pp. 46-86.
- Dich, J. (1973). *Den herskende klasse*, København.
- Estrup, J. (1982). »Mislykket indkomstpolitik gennem 20 år«, *Økonomi & Politik*, 56. årgang, nr. 4, pp. 3-20.

Disse forhold gør det meget vanskeligt at løse en række af vort samfunds centrale problemer, som betalingsbalanceproblemet, arbejdsløsheden, boligproblemerne m.fl., fordi de alle mere end noget andet kræver en fast langsigtet politik.

Det er vigtigt at understrege, at både den øgede vælgerstabilitet og partiernes medlemstilbagegang er langsigtede tendenser, der har været systematiske træk ved udviklingen siden 2. verdenskrig. Løsninger på problemerne må derfor nok tage udgangspunkt i tilpasninger af institutionerne til disse tendenser, der må antages at skyldes grundlæggende samfundsmæssige ændringer, snarere end forsøg på at ændre tendenserne, hvilket næppe er muligt.

Noter

1. Denne konklusion har dog ikke været hævet over diskussion, se Goul Andersen (1983 og 1984).
2. 1927 er valgt som startår, da Socialdemokratiet først efter 1924 kan anses for et regeringsbærende parti. Socialdemokratiets organisationsprocent er faktisk højere i visse tidligere perioder, men her kan Socialdemokratiet næppe antages at være repræsentativt for de dominerende partier. Medlemstallet for andre partier før 2. verdenskrig har ikke været til rådighed.
3. Denne betragtning er uafhængig af – og måske i strid med – de styringsmæssige overvejelser i denne artikel. En let adgang til at oprette nye partier vil næppe øge stabiliteten i systemet.
4. En alternativ forklaring på en række af problemerne er selvfølgelig, at det ikke er muligt selv med en optimal politik at finde en løsning på problemerne, enten fordi vi ikke ved nok om økonomien til at kunne gribe effektivt og relevant ind, eller fordi økonomien ikke lader sig regulere. Argumenter mod sådanne synspunkter findes for eksempel i Kærgård (1988) og Andersen (1988).
5. Som Borre (1981: 85-86) udtrykker det: »Den aftagende stabilitet og forudsigelighed, som har præget de danske vælgere i 1970'erne kunne tage sig ud som resultatet af en mangel på dybere politisk tankevirksomhed. Men vi finder i interview-dataerne tegn på en udvidet politisk bevidsthed hos vælgerne. Parallelt med udviklingen i flere andre lande synes ideologiske holdninger og standpunkter på tidens aktuelle »issues« at slå kraftigere igennem i partivalget«. Selv rent rationelle vælgere (jf. Tønsgaard, 1984) løser således ikke de her rejste problemer.

Litteratur

- Andersen, E., P. C. Matthiessen og A. Ølgaard (1988). *Boligmarkedet og boligpolitik - et debatoplæg*, København.
- Andersen, Johannes (1980). »De centralstyrede massepartier«, *Økonomi & Politik*, 54. årgang, nr. 2, pp. 152-166.
- Andersen, Johannes (1981). »De politiske partiers krise«, *Politica*, 13. årgang, nr. 2, pp. 87-102.
- Andersen, T. (1987). »Udviklingslinier i teorien om den økonomiske politik«, *Politica* 19. årgang, nr. 2, pp. 133-147.
- Andersen, T. (1988). »Opbrud i makroteorien«, *Økonomi & Politik*, 61. årgang, nr. 2, pp. 9-14.
- Bie, S., R. Geckler og V. Vestergård (1985). »Politik og erhverv fanget af den grønne bølge«, *Børsens Nyhedsmagasinet*, 11. november 1985.
- Borre, Ole (1981). »Den ustadige ligevægt - forskydninger i de danske partiers vælgerstyrke«, *Politica*, 13. årgang, nr. 2, pp. 46-86.
- Dich, J. (1973). *Den herskende klasse*, København.
- Estrup, J. (1982). »Mislykket indkomspolitik gennem 20 år«, *Økonomi & Politik*, 56. årgang, nr. 4, pp. 3-20.

- Goul Andersen, J. (1983). »Partierne og klasserne – forskydninger i 1970'erne«, *Økonomi & Politik*, 57. årgang, nr. 4, pp. 274-286.
- Goul Andersen, J. (1984). »Klasseløse vælgere?«, i J. Elklit og O. Tonsgaard (red.), *Valg og vælgeradfærd – studier i dansk politik*, Århus: Forlaget Politica.
- Johansen, L. Nørby og Ole P. Kristensen (1979). »Sikre kredse og personlig stemmeafgivning ved folketingsvalgene i 1960erne og 1970erne«, i Mogens N. Pedersen (red.), *Dansk politik i 1970erne*, København.
- Kristensen, Ole P. (1987). *Væksten i den offentlige sektor*, København.
- Kühl P.-H., I. Koch-Nielsen og K. Westergaard (1966). *Fritidsvaner i Danmark*, Socialforskningsinstituttets publikation nr. 25, København.
- Kærgård, N. (1974). »Demokrati og effektiv styring«, *Cykelafdelingens memoserie nr. 27*, København.
- Kærgård, N. (1974a). »Folkestyrets krise – eller kun partiernes krise?« *Kristelig Dagblads kronik* den 5. marts 1974.
- Kærgård, N. (1988). »Den økonomiske krise og den politiske styring«, *Økonomi & Politik*, 61. årgang, nr. 1, pp. 4-10.
- Kærgård, N. (1988a). »Demokratiets svage led«, *Jyllands-Postens kronik* den 23. november 1988.
- Meyer, P. (1965). *Politiske Partier*, København.
- Pedersen, Mogens N. (1987). »The Danish Working Multiparty System: Breakdown or Adaption«, i Daalder (red.), *Party Systems in Denmark, Austria, Switzerland, the Netherlands and Belgium*, London.
- Petersen, Eggert (red.) (1977). *Idealer og realiteter i en vælgerforening*, Valby.
- Raun Iversen, H. (1986). »Mødet mellem kirke og folk i Danmark«, i H. Raun Iversen og A. Pontoppidan Thyssen (red.): *Kirke og folk i Danmark – kirkesociologisk dokumentation*, Århus.
- Svensson, Palle og Lise Togeby (1986). *Politisk opbrud*, Århus: Forlaget Politica.
- Statistisk Årbog*.
- Tonsgaard, O. (1984). »Vælgerlune eller vælgerfornuft?«, i J. Elklit og O. Tonsgaard (red.), *Valg og vælgeradfærd – studier i dansk politik*, Århus: Forlaget Politica.
- Worre, T. (1983). »Vælgeradfærd 1971-1981«, *Økonomi & Politik*, 57. årgang, nr. 4, pp. 263-274.
- Worre, T. (1987). *Dansk vælgeradfærd*, København.
- Økonomisk Råd (1987). *Dansk økonomi – Råd og Realiteter 1962-1987*, København.